

6. Опыт государственного регулирования и поддержки сельского хозяйства за рубежом — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://agroobzor.ru/econ/a-125.html>

7. Борнякова Е.В. Международный опыт государственной помощи сельскому хозяйству / Е.В. Борнякова // Экономика и право. — 2011. — Вып. 2.

8. Исаева Ж.У. Совершенствование институциональной системы государственной поддержки инвестиционной деятельности сельхозтоваропроизводителей (На материалах Ставропольского края): Дис... канд. экон. наук: 08.00.05. — Ставрополь, 2004 — 138 с.

9. Васильева М.В. Финансовая политика: учебное пособие / М.В. Васильева, Н.А. Малий, Л.В. Перекрестова (Рекомендовано УМО по образованию в области финансов, бухгалтерского учета и мировой экономики). — Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. — 223 с.

10. Гудзь О.Є. Державна програма фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів / О.Є. Гудзь // Економіка АПК. — 2008. — № 11. — С. 8—13.

11. Субсидии фермерам — основа агрополитики. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://agroconf.org/content/es-subsidii-fermeram-osnova-agropolitiki>

12. Государственная поддержка фермеров в развитых странах // <http://www.agroinsurance.com/ru/practice/?pid=11474>

13. Уровень поддержки фермерских хозяйств в США в три раза выше, чем в ЕС. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://abercade.ru/research/industrynews/8344.html>

14. Налогообложение сельского хозяйства в развитых странах — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.budgetrf.ru/Publications/Analysis/iet/an_iet_250902/an_iet_250902990.htm

15. Литвиненко Я.В. Податкові системи зарубіжних країн: навч. посібник для студ. ВНЗ / Я.В. Литвиненко, І.Д. Якушик. — К.: МАУП, 2004. — 208 с.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2014 р.

УДК 005.95

Даниленко О.А.,

канд. екон. наук, доц.,

кафедра управління персоналом та економіки праці,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана»

ОЦІНКА НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ РОЗВИТКУ КСВ У ЄВРОСОЮЗІ ТА УКРАЇНІ. ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті критично досліджено досвід Євросоюзу та України щодо оцінки національного рівня розвитку КСВ, можливості практичного застосування досвіду ЄС у цьому питанні для України, а також запропоновано авторське доповнення переліку індикаторів для оцінки рівня розвитку країни в аспекті КСВ.

В статье критически исследуются опыт Евросоюза и Украины относительно оценки национального уровня развития КСО, возможности практического применения опыта ЕС в этом вопросе для Украины, а также предложено авторское дополнение перечня индикаторов для оценки уровня развития страны в аспекте КСВ.

In the article critically investigated experience of European Union and Ukraine in relation to the estimation of national level of development of KSR, possibility of practical application of experience of ES in this question for Ukraine, and also author addition of list of indicators is offered for the estimation of level of development of country in the aspect of KSR.

Ключові слова. Корпоративна соціальна відповідальність, оцінка, національний рівень розвитку, досвід ЄС, індикатор.

Ключевые слова. Корпоративная социальная ответственность, оценка, национальный уровень развития, опыт ЕС, индикатор.

Key words. Corporate social responsibility, estimation, national level of development, experience of ES, indicator.

Вступ. Довгостроковою метою Європейського союзу, а також світової спільноти є сприяння розвитку приватного сектора. Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) є важливим інструментом досягнення зазначеної мети.

У більшості країн ЄС у різній формі розроблено та функціонують державні програми підтримки і стимулювання соціальної відповідальності бізнесу. В них державні органи стають основними стейкхолдерами і партнерами щодо просування ідей КСВ. Незважаючи на різні економічні ситуації, вони у своїх національних політиках з КСВ приділяють особливу увагу конкурентоспроможності країни за умови реалізації КСВ. Країни, які мають стратегію та програму з КСВ, обов'язково проводять дослідження, результати яких стають базою для розроблення стратегії та політики з КСВ. Завдяки цьому держава визначає бажану поведінку для бізнесу, долучає компанії державного і приватного секторів до спільного виконання соціально важливих завдань, матеріально стимулює бізнес до соціально відповідальної діяльності тощо. Разом з тим, не всі держави — члени Євросоюзу мають стратегії або програми розвитку КСВ, що впливає на цілісність зусиль ЄС. В Україні Уряд робить окремі кроки у напрямку формування державної стратегії та політики у сфері КСВ.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження досвіду Євросоюзу та України щодо оцінки національного рівня розвитку КСВ, можливостей практичного застосування досвіду ЄС у цьому питанні для України, а також авторське доповнення переліку індикаторів для оцінки рівня розвитку країни в аспекті КСВ.

Результати дослідження. Для виявлення та реалізації політики КСВ у державах — членах Європейського Союзу Програма розвитку ООН (ПРООН) у 1997 році запустила перший регіональний Проект «Прискорюючи КСВ», спрямований на сприяння та підтримку інтеграції принципів стійкого розвитку в бізнес-стратегії та прискорення здійснення корпоративної соціальної відповідальності в 8-ми європейських країнах [8]. Зокрема, проект слугував регіональній згуртованості між старими і новими членами ЄС і країнами-кандидатами на той час: Болгарія, Хорватія, Угорщина, Литва, Македонія, Польща, Словацька Республіка та Туреччина. Основна мета проекту полягала у прискоренні реалізації практик КСВ у нових країнах регіону, який розглядався як засіб для гармонізації ЄС, підвищення конкурентоспроможності та соціальної згуртованості, соціального діалогу між різними зацікавленими сторонами, зміцнення довіри, взаєморозуміння і інтеграції. Ділові мережі в Іспанії, Великобританії та Німеччині також брали участь у проекті, роблячи внесок в обмін досвідом і передовою практикою КСВ.

Проект охоплював три основні компоненти: аналіз ситуації КСВ у країнах — учасниках проекту; сприяння багатосторонньому діалогу з метою підвищення обізнаності та обміну передовим досвідом для просування КСВ; розширення можливостей існуючих і майбутніх зацікавлених сторін КСВ для розробки та реалізації КСВ у регіоні ЄС (за рахунок ознайомлення з національним і місцевим потенціалом для просування і реалізації КСВ).

З метою вимірювання і моніторингу прогресу з КСВ та оцінки реальних конкурентоспроможних практик на національному рівні та у регіоні Європейського Союзу організація ООН з розвитку у межах проекту запропонувала інструмент оцінки для національних урядів [8]. Було розроблено систему індикаторів для оцінки рівня розвитку країни в аспекті корпоративної соціальної відповідальності, яку наведено в табл. 1. До того ж була створена й методологія для підрахунку відповідних балів.

Основними принципами та вимогами до індикаторів, якими керувалися при побудові системи оцінки рівня розвитку країни в аспекті КСВ, були такі:

— потрібно вимірювати свої дії через створену систему індикаторів, яку можна розширити на пізніших етапах;

— індикатори повинні бути об’єктивними і прозорими задля мінімізації виникнення різноманітних інтерпретацій;

— варто зафіксувати показники, тобто пов’язати запропоновану систему індикаторів із КСВ з індикаторами, що використовуються іншими високоповажними організаціями або ініціативами (наприклад, Human Rights Watch, Amnesty International, Transparency International). Це допоможе обмінюватися інформацією і співпрацювати.

Результатами проекту стали:

- 1) вимірювання КСВ на рівні країни на основі досліджень і консультацій, оцінки та моніторингу передового досвіду з КСВ у країнах-учасницях проекту;
- 2) можливості компаній для оцінки їх власної діяльності з КСВ.

Таблиця 1

**ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ РІВНЯ РОЗВИТКУ КРАЇНИ В АСПЕКТІ
КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ [2, с. 419-420]**

1. Управління і політика (25 балів)
1. Існування опублікованої національної стратегії з КСВ або стійкого розвитку (7,5 бала)
2. Існування окремого урядового департаменту або іншої урядової інституції, відповідальної за КСВ (7,5 бала)
3. Існування спеціального законодавства, що просуває широку популяризацію передових гарних КСВ-практик (5 балів)
4. Відсоток «зелених закупівель» у загальній системі закупівель (5 балів)
2. Залучення заінтересованих сторін і комунікація (15 балів)
5. Відсоток активних членів національної мережі Глобального договору (5 балів)
6. Відсоток бізнес-асоціацій, які реалізують секторальні КСВ-активності або КСВ-інструменти (5 балів)
7. Відсоток місцевих компаній, які регулярно і структуровано звітують з КСВ (топ-100 компаній за рівнем обороту) (5 балів)
3. Громадянське суспільство (15 балів)
8. Відсоток вишів, які пропонують спеціальні програми або курси з КСВ або стійкого розвитку, або етики ведення бізнесу (7,5 бала)
9. Кількість згадувань КСВ-концепцій у громадських медіа протягом року (7,5 бала)
4. Навколишнє середовище (15 балів)
10. Відсоток компаній, які котируються на біржі і які використовують систему еко-управління (5 балів)
11. Викиди парникових газів та використання джерел енергії (5 балів)
12. Урядові витрати на захист навколишнього середовища на одиницю ВВП (5 балів)
5. Трудові практики (15 балів)
13. Відсоток компаній, які котируються на біржі і які використовують систему управління трудовими практиками (3 бали)
14. Відсоток співробітників, які залучені до переговорів щодо колективної угоди (3 бали)
15. Тендерна рівність у бізнесі та уряді (5 балів)
16. Нешасні випадки /100,000 працівників (4 бали)
6. Прозорість і бізнес-середовище (15 балів)
17. Рівень корупції (як зазначено Transparency International) (10 балів)
18. Існування активності щодо соціально відповідальних інвестицій (5 балів)

Однак, якщо ж керуватися міжнародним стандартом із соціальної відповідальності ISO 26000, то до упущень, не врахованих у системі індикаторів оцінки рівня розвитку країни в аспекті КСВ за даним проектом, можна віднести такі:

- не приділялася увага захисту прав людини, де можна застосувати керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних корпорацій і підраховувати кількість звернень із питань порушення прав людини на рік у національні контактні пункти;

- чесні операційні практики і недобросовісна конкуренція також не відображено серед 18-ти індикаторів оцінки в табл. 1;

- не згадувалися неурядові організації та партнерство з бізнес-організаціями, а саме: кількість партнерів, що в свою чергу, може також розглядатися як індикатор для оцінки розвитку КСВ у країні.

Разом з тим, не дивлячись на певні недоліки в системі індикаторів оцінки рівня розвитку країни в аспекті КСВ, при їх використанні можливі:

- комплексний аналіз вихідної діяльності КСВ і суб'єктів у країні, що дозволяє вимірювати прогрес у майбутньому;

- більш висока обізнаність про КСВ серед компаній та інших зацікавлених сторін в країні та більше можливостей у компаній щодо інтеграції у рамках КСВ;

- більша довіра (тобто зростає так званий соціальний капітал) між різними зацікавленими сторонами і підприємствами, що займаються КСВ;

- зміцнення потенціалу національних / місцевих зацікавлених сторін, яких стосується реалізації КСВ;

- оцінка національного рівня КСВ країни;

- створення більших можливостей для реалізації КСВ у країні.

Для того, щоб Україні наблизитися до світового рівня соціальної і екологічної відповідальності, Уряду належить робити певні кроки у цьому напрямі. У першу чергу це мають бути сформульована державна політика по КСВ і впровадження в Уряд уповноваженого органу або структурного підрозділу, що займалися би цим питанням.

Якщо звернутися до досвіду України щодо питання формування державної стратегії та політики у сфері КСВ, то Уряд робить окремі кроки у цьому напрямку. Зокрема, йдеться про Стратегію економічного і соціального розвитку України на 2004—2015 роки [7], яка містить основні напрями стратегії розвитку, націлені на випереджальний, інноваційний розвиток, підвищення якості життя, подолання соціально-економічних диспропорцій у регіональному розвитку тощо. Стратегія містить певні цифрові орієнтири, притаманні будь-якій стратегії. Однак, дана стратегія не знайшла реалізації у вигляді державної політики України з конкретними процесами і показниками, які би піддавалися моніторингу в реальному секторі економіки, фінансово-банківській і соціальній сферах. Відповідно й оцінювати хоча б окремі аспекти національного рівня розвитку КСВ неможливо.

Як пропозицію щодо впровадження елементів КСВ у державну політику України можна розглядати проект Концепції соціального розвитку України на 2013—2023 рр., розроблений під егідою Міністерства соціальної політики України [4]. Проект Концепції містить розділи, присвячені розвитку системи корпоративної соціальної відповідальності та критерії ефективності впровадження Концепції соціального розвитку України, а також завдання моніторингу заходів, що здійснюються в межах її реалізації.

Для оцінки соціального розвитку України пропонуються такі показники:

1. Рівень подушного доходу населення (реальний ВВП на душу населення), з урахуванням паритету купівельної спроможності (ПКС), у базових цінах, дол. США.

2. Рівень видатків на освіту, % ВВП.

3. Рівень видатків на охорону здоров'я, % ВВП.

4. Рівень пенсійних видатків, % ВВП.
5. Рівень дефіциту Пенсійного фонду України, % ВВП.
6. Рівень демографічного навантаження (відношення чисельності непрацездатного та працездатного населення).
7. Відношення прожиткового мінімуму до середньої заробітної плати в економіці.
8. Відношення тіньової заробітної плати до офіційної.
9. Відношення тіньової зайнятості до загальної зайнятості.
10. Рівень використання праці (відношення попиту на працю до її пропозиції).
11. Рівень оплати праці у випуску (ВВП), %.
12. Питома вага заробітної плати у структурі доходів населення, %.
13. Витрати домогосподарств на продовольчі товари, % до сукупних витрат.
14. Ступінь диференціації доходів (коефіцієнт Джині).
15. Середня тривалість життя, років.
16. Очікувана тривалість життя при народженні, років.
17. Загальний коефіцієнт народжуваності, проміле.
18. Загальний коефіцієнт смертності, проміле.
19. Коефіцієнт депопуляції.
20. Рівень грамотності населення (за рівнями отриманої освіти — початкової, середньої, вищої).
21. Середня тривалість навчання, років.

Однак, лише окремі із перелічених показників можна також одночасно застосувати і для оцінки рівня розвитку країни в аспекті КСВ. Фактично дана концепція не містить практичних підходів до визначення індикаторів/показників рівня розвитку країни в аспекті КСВ. У ній тільки акцентується увага на актуальності КСВ для державної соціальної політики України та йде мова про те, що першочерговим заходом у межах реалізації Концепції соціального розвитку України на 2013—2023 роки є розробка пакету нормативно-правових актів, що регламентують склад показників і методологію збору (зокрема, склад звітності в галузі бюджетного фінансування, склад кадрової звітності, склад звітності на виконання державного замовлення, склад звітності про ефективність діяльності регіональних та муніципальних органів влади та інше).

Загалом в українській практиці достатньо активну позицію стосовно розробки національної стратегії та політики з КСВ займають недержавні установи, зокрема Центр «Розвитку корпоративної соціальної відповідальності» (центр «Розвиток КСВ»), який є провідною експертною організацією з КСВ в Україні, член Правління Глобального договору ООН (2010—2012). Центр має національним партнером CSREurope (Бельгія) і WBCSD (Швейцарія) та об'єднує 37 компаній України. У ньому надаються консультації з питань розробки стратегії, програм і комунікацій з КСВ, проведення моніторингу та оцінки ефективності проектів, підготовки і верифікації нефінансової звітності.

Нині центр «Розвиток КСВ» виконує проект UNITER «Розвиток національної програми з КСВ (корпоративна соціальна відповідальність)», який реалізується РАСТ і фінансується USAID [3].

Основною метою проекту є створення сприятливих умов для розвитку КСВ в Україні, застосовуючи та здійснюючи затвержені принципи з усіма групами зацікавлених сторін. Зокрема, проект спрямований на підвищення поінформованості про корпоративну соціальну відповідальність на національному та регіональному рівнях, розвиток потенціалу та навичок для проблематики КСВ у діяльності організацій різних форм власності, створення сприятливих умов для корпоративної соціальної відповідальності та партнерства шляхом створення системи стимулів і

зобов'язань, а також на удосконалення національної стратегії розвитку КСВ у 2011—2015 роках.

Основні види діяльності в рамках проекту включають у себе розробку національного стандарту із соціальної відповідальності, проведення дослідження щодо розуміння корпоративної соціальної відповідальності в Україні, створення бази даних КСВ-ініціатив та організацій, що працюють із корпоративною соціальною відповідальністю, експериментальне введення системи Індикатора корпоративної соціальної відповідальності в проведенні тендерів і закупівель, організацію громадських слухань на тему «Роль корпоративної соціальної відповідальності та благодійності у соціально-економічному розвитку України» у Верховній Раді через об'єднання зусиль із іншою ініціативою, що її підтримує програма UNITER та яка впроваджується Українським незалежним центром політичних досліджень і Мережею розвитку європейського права, — про внесення зміни до Закону «Про благодійництво та благодійні організації», а також прийняття національної стратегії в області КСВ, проведення прес-конференції та створення КСВ ринку.

У результаті, проект має за мету підвищити обізнаність про КСВ серед основних груп зацікавлених сторін — лідерів громадської думки на 30 %, прийняти національну стратегію з розвитку корпоративної соціальної відповідальності на 2011—2015 роки, встановити 4 «лабораторії за найкращою практикою» за участю 60 організацій, а також провести громадські слухання в українському парламенті (Верховній Раді) за участю 500 організацій різних форм власності.

На нашу думку, попри усі наведені приклади індикаторів для оцінювання рівня розвитку країни в аспекті КСВ інформативними для оцінювання ефективності соціальної відповідальності в Україні можуть бути й такі: рівень задоволеності соціальним становищем у країні; рівень довіри до керівництва країни; рівень обізнаності опитуваного про соціальні програми країни; пріоритетні (з погляду опитуваного) проблеми в соціальній сфері; прогрес, досягнутий у розв'язанні виявлених раніше пріоритетних соціальних проблем тощо.

Висновки. Отже, практика показує, що до контрольних критеріїв (показників, індикаторів) для оцінки рівня розвитку країни в аспекті КСВ треба відносити не тільки цифри офіційних (фінансових і статистичних) звітів, але і результати різного роду опитувань населення і працівників (анкетування, глибинні інтерв'ю, фокус-групи), адаптованих до соціальної ситуації в країні та їхньої специфіки. Збір даних доцільно доручати незалежним експертам.

Зрозуміло, із загальнодержавної чи регіональної позиції згадані дослідження можуть здатися надміру детальними й трудомісткими, але їх ідея може бути взята за основу для складання власної загальнодержавної чи регіональної методики оцінювання соціальної відповідальності. Результати такого поглибленого дослідження дозволяють не тільки одержати зріз і динаміку, але й виявити чинники впливу на ключові інтегральні показники, наприклад, на рівень довіри регіональним політичним і соціальним інститутам. Далі, цілеспрямовано впливаючи на керовані чинники впливу через реалізацію загальнодержавних, регіональних соціальних програм, адміністрації зможуть досягнути поставлених цілей та одержати бажані результати.

Література

1. *Колот А. М.* Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку [Текст]: Монографія / А.М. Колот. — К.: КНЕУ, 2010.

2. Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика : посібник / [М. А. Саприкіна, М. А. Саєнкус, А. Г. Зінченко та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України О. С. Редькіна. — К.: Фабований лист, 2011.
3. Матеріали з розробки проекту Національної концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.csr-ukraine.org/nacionalna_konserciya.html
4. Проект Концепції соціального розвитку України на 2013—2023 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mlsp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=153212-&cat_id=107177
5. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: монографія / [А.М. Колот, О.А. Грішнова та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. —К.: КНЕУ, 2012.
6. Стан та перспективи розвитку економіки України в умовах глобалізації: теорія та практика / Під ред. д.е.н., проф. О.О. Непочатенко. — Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2014. — Частина 1.
7. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції на 2004-2015 роки» від 28 квітня 2004 року №493/2004 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/493%D0%B0/2004>
8. Accelerating CSR in New Europe. — [Electronic resource]. — Available from: <http://www.acceleratingcsr.kryptis.lt/en/about/140>

Стаття надійшла до редакції 19.05.2014 р.

УДК 331.5

Вонберг Т.В.,

канд. екон. наук, доц.,
кафедра управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ АТИПОВИХ ФОРМ ЗАЙНЯТОСТІ СОЦІОЛОГІЧНИМИ МЕТОДАМИ

Розглянуто проблеми нестандартних форм зайнятості. Обґрунтовано необхідність та актуальність їх дослідження. Представлено результати проведеного соціологічного опитування роботодавців та безробітних. Виокремлено чинники, які сприяють виникненню та розвитку атипових форм зайнятості. Запропоновано шляхи розвитку нестандартних форм зайнятості.

Рассмотрены проблемы нестандартных форм занятости. Обоснована необходимость и актуальность их исследования. Представлены результаты проведенного социологического опроса работодателей и безработных. Выделены факторы, которые способствуют возникновению и развитию атипичных форм занятости. Предложены пути развития нестандартных форм занятости.

The problems of non-standard forms of employment were considered. The necessity and urgency of their research was justified. The results of the sociological survey of employers and the unemployed were presented. The factors of development of atypical forms of employment were allocated. Ways of development of non-standard forms of employment were proposed.

Ключові слова. Атипові форми зайнятості, безробітні, зайнятість, нестандартна зайнятість, роботодавці, соціологічне опитування.

Ключевые слова. Атипичные формы занятости, безработные, занятость, нестандартная занятость, работодатели, социологический опрос.

Key words. Atypical forms of employment, the unemployed, employment, precarious employment, employers, sociological survey.